

TEADUSEETIKA

Töörühma koosolek
11.11.2020

Kairi Värv
teadusosakonna
nõunik

HARIDUS- JA
TEADUSMINISTEERIUM

Seaduse muutmise eesmärgid

Teadus- ja arendustegevuse korralduse seadus (TAKS) on **vastu võetud 1997. aastal** ning sellest ajast on seadust **muudetud 24 korda**. Paljude muudatuste tulemusel on **seaduse fookus hajunud** ning aja jooksul on **ühiskonna ootused teadus- ja arendustegevusele muutunud**.

Korrastada seadus tervikuna

Viia seadus kooskõlla muutunud ootustega teadus- ja arendustegevusele.

Täpsustada seaduses teadus- ja arendustegevuse finantseerimise põhimõtteid.

Võimaldada TA rahastamises senisest rohkem tulemusjuhtimist ning suunatust.

Sätendada selgemalt teadus- ja arendussüsteemi osapooled, nende rollid ja vastutus TA-süsteemis.

TAKS uuendamise ajakava

Aeg	Tegevus
III kv 2020 – I kv 2021	Teemade arutamine töörühmades, lahendusvalikute kaalumine
I-II kv 2021	Väljatöötamiskavatsuse koostamine ja kooskõlastamine
III-IV kv 2021	Seaduse eelnõu ja seletuskirja koostamine
I-II kv 2022	Kooskõlastusring ministeeriumitele ja partneritele
II kv 2022	Seaduse eelnõu Vabariigi Valitsuses
III-IV kv 2022	Seaduse eelnõu riigikogus
IV kv 2022	Seaduse väljakuulutamine ja avaldamine Riigi Teatajas
I kv 2023	Seaduse jõustumine

Ettevalmistavad töörühmad

Eesmärk:

- töötada läbi põhiprobleemid ja võimalikud lahendusvariandid
- tuvastada suuremate analüüside ja uuringute vajadus
- tuvastada erinevate lahendustega kaasnev ressursikulu
- anda sisend väljatöötamiskavatsusse
 - TAKS muutmise juhtrühm
 - TA riikliku korraldamise töörühm
 - TA rahastamise töörühm
 - Teadus- ja arendusasutuste tegevuse töörühm
 - **Teaduseetika töörühm**
 - Avatud teaduse töörühm
 - Seaduse üldise ülesehituse töörühm

Dokumendid

1. Teadus- ja arendustegevuse korralduse seadus (<https://www.riigiteataja.ee/akt/119032019092>)
2. Eesti teadus- ja arendustegevuse, innovatsiooni ning ettevõtluse arengukava 2021–2035 (TAIE strateegia, eelnõu saadetud failina)
3. Hea teadustava (<https://www.etag.ee/wp-content/uploads/2017/02/HEA-TEADUSTAVA.pdf>)
4. RITA4 uuring „Teaduseetika järelvalve ja toetamise riikliku süsteemi loomine Eestis“ (https://www.etag.ee/wp-content/uploads/2020/01/Teaduseetika-uuringu-l%C3%B5pparuanne_20.01.20-1.pdf)
5. Euroopa Harta Teadlastele. Teadlaste töölevõtmise juhend (<https://www.etag.ee/wp-content/uploads/2012/05/Harta-ja-juhend.pdf>)
6. „Ülevaade Euroopa teaduseetika põhimõtetest ja nende rakendussuunistest“ (https://www.etag.ee/wp-content/uploads/2015/11/%C3%9Clevaade-Euroopa-teaduseetikajuhistest_ETAg.pdf)
7. Euroopa teaduseetikakoodeks (http://www.allea.org/wp-content/uploads/2018/06/ALLEA-European-Code-of-Conduct-for-Research-Integrity-2018-Estonian_FINAL.pdf)

Ettepanekud teaduseetika osas

- Lisada seadusesse teaduseetika definitsioon
- Teadus- ja arendustegevuse mõiste puhul kaaluda teaduseetika printsiipide lisamist definitsiooni
- Kujundada riikliku teaduseetika terviksüsteemi ülesehitamise põhimõtted ning toetada nende (sh hea teadustava) rakendamist
- Luua Eesti Teadusagentuuri või mõne muu sõltumatu partneri baasil riiklik ja ühtselt hallatav eetikakomiteede võrgustik
- Sätestada seaduses teadusprojektide eetika nõuded ning tagada eetikanõuete rakendamisel professionaalsus ja standardiseeritus
- Luua teadusasutustest sõltumatu riiklik süsteem teaduseetikaga seotud rikkumiste menetlemiseks
- Lihtsustada avaliku sektori rakendusuuringute lubade korda, sh vaadelda TAKS-i, IKS-i ja RHS-i tervikuna ning viia läbi kolme seaduse rist-mõjuanalüüs
- Täpsustada riigihangete seaduses sätestatud teadus- ja arendusteenuse erandi hinnangu andmise korda

HEA TEADUSTAVA

Lähtekohad

- Seadus muudetakse terviktekstina. Seadus peab võimalusel looma lubava ja soosiva, mitte keelava raamistiku.
- Seaduse muutmisega ei vähendata TA asutuste autonoomiat.
- Mõistete puhul lähtutakse rahvusvahelistest definitsioonidest, sh OECD Frascati ja Oslo käsiraamatutes sätestatust.
- Teaduseetika süsteemi korraldamisel arvestatakse olemasolevate struktuuridega.
- Teaduseetika vastutus ja sellest tulenev korraldus peab jagunema proportsionaalselt teadlaste, teadusasutuste ja riigi vahel.
- Seaduse muutmisel võetakse arvesse asjaomaseid uuringuid, analüüse ja strateegiaid. Vajadusel tellitakse või viiakse läbi täiendavaid uuringud ja analüüsid.
- TAKS-i muutmise käigus ei käsitleta isikuandmete kaitse seaduses määratud isikuandmete töötlemise erialuseid ning riigihangete seaduses sätestatud erandeid ja eriolukordi.

Juhtrühma ettepanekud

- Seaduse tasemel on vaja sätestada, milline on institutsioonide ja riigi roll ning vastutus eetilise teadustöö tagamisel.
- Avaliku sektori uuringute tellimisel tuleb lahendada probleemid seoses AKS ja IKS rakendamisega ning viia läbi seaduste rist-mõjuanalüüs.

Üldised arutelukohad

- Kas teaduseetika vajab seaduse tasemel reguleerimist? Millised aspektid tuleks sätestada TAKS-is?
 - Norras ja Austraalias eraldi seadus
 - Soomes reguleeritud ministri määrusega
 - Leedus teaduse ja kõrgharidusseaduse osa
- Kas ja mil viisil teaduseetika mõiste peaks olema seaduses defineeritud?

Vastutused ja rollid

- Kuidas peaksid olema jaotunud erinevate tasandite (individuealne, institutsionaalne, riiklik) rollid ja vastutused eetilise teadustöö tagamisel, võttes arvesse süsteemi toimivust, mõjusust ja kulutõhusust?
- Kas ja mil määral tuleks seaduses sätestada kõikide osapoolte vastutusalad?

	Individuaalne	Institutsionaalne	Regionaalne	Riiklik
	Teadustöötaja	TA asutus	Regionaalne eetikakomitee (TAIEK, TÜIEK)	Koordineeriv asutus*
Teaduseetika normide järgimine	Jah, vastutab tehtava teadustöö ulatuses, sh alluvate ja juhendatavate eest.	Jah, sisemiste kordade kehtestamine, informatsiooni edastamine.	Jah, taotluste hindamisel lähtutakse valdkonna eetilistest normidest.	Jah/ei, uute rahvusvaheliste normide ülevõtmine.
Teaduseetika normide järgimise järelevalve		Jah, järelevalve asutuses tehtava teadustöö üle.	Jah/ei. Kas komiteedel peaks olema õigus järelevalvet teostada?	Jah, TA asutuste tegevuste üle.
Teaduseetika alaste koolituste ja õppe läbiviimine		Jah, õppe kohustuslik osa ning koolituste pakkumine töötajatele.	Jah/ei. Koolituste pakkumine vajab täiendavat ressursi.	Jah, koolituste pakkumine, tagada teadlaste eetikakoolituste järjepidevus.
Teaduseetika alane nõustamine		Jah, asutuses peaks selleks olema üksus või nõustaja.	Jah, eetikalubade küsimustes.	Jah, institutsioonide ja komiteede nõustamine
Teadustöö eetilise hindamise läbiviimine	Osaliselt, vastutab oma teadustöö esialgse hindamise eest.	Jah, vähese riskiga projektide ja lõputööde puhul / esmane hinnang enne eetikakomiteele esitamist.	Jah, oma vastutusvaldkonnas	Ei
Teadustöö eetilise hindamise järelevalve		Pigem ei.	Pigem ei, eetikakomitee on oma otsustes sõltumatu.	Jah, riiklik järelevalve TA asutuste ja komiteede üle /ülevaate omamine tegevustest, et nõustada ja edendada süsteemi toimimist.
Väärkäitumisjuhtumite menetlemine		Jah, aga kui huvide konflikt, siis võimalus väliseks mentetluseks.	Jah/ei.	Jah, eetikakomiteede suhtes, TA asutuste välise/üleste juhtumite puhul, asutusesiseste juhtumite menetlemise teine tasand.
Otsuste apelleerimine	Jah, õigus apelleerida tema suhtes langetatud otsuseid.	Jah/ei. Asutus saab apelleerida tema suhtes tehtavaid otsuseid. Asutuses on võimalik apelleerida allüksuste otsuseid.	Pigem ei, otsust vaidlustatakse järgmisel tasandil (hetkel kohtus).	Jah, võimalik otsuseid apelleerida, enne kohtu poole pöördumist.

Väärkäitumisjuhtumite menetlemine

- Kuidas institutsionaalsel ja riiklikul tasandil korraldada väärkäitumisjuhtumite menetlemine?

Teaduseetika rikkumised

- Fabritseerimine
- Völtsimine
- Plagieerimine
- Autorlusega manipuleerimine
- Valikuline viitamine, mittevajalike viidete lisamine
- Teise teadlase pahatahtlik süüdistamine
- Teadussaavutuste väärsti esitamine
- Teise teadlase töö kestvuse tahtlik venitamine või takistamine
- Kõrgema ametialase positsiooni väärkasutamine
- Teaduseetika rikkumiste ignoreerimine jm.

Teadustöö eetiline hindamine

Lubade ja kooskõlastuste regulatsioon

- Inimuuringud:
 - meditsiinilised uuringud (ravimiseadus, meditsiiniseadmete seadus);
 - mittemeditsiinilised inimuuringud.
- Mitteinimuuringud:
 - loomkatsed (EL direktiiv 2010/63/EL);
 - geenitehnoloogia alased uuringud (EL direktiiv 2009/41/EÜ).

Eetikakomiteede ja nõukogude struktuur

- Eesti bioetika ja inimuuringute nõukogu (SoM)
 - Hindab geenivaramu ja tervise infosüsteemi isikuandmete kasutamise vajalikkust ja põhjendatust.
 - Täiendavad ülesanded sätestatud sotsiaalministri käskkirjaga.
- Loomkatseprojekti loakomisjon (MeM)
 - Väljastab loa loomkatseprojekti läbiviimiseks, lähtuvalt Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiivis 2010/63/EL sätestatust.
- Tervise Arengu Instituudi inimuuringute eetikakomitee (TAI)
 - Hindab biomeditsiiniliste ning käitumis- ja sotsiaalteaduste-alaste uurimisprojektide eetilisi ja andmekaitsealaseid aspekte.
- Tartu Ülikooli inimuuringute eetika komitee (TÜ)
 - Hindab inimesel teostatavate uuringute teaduslikku väärtust ning otstarbekuse eetilisi ja õiguslikke aspekte.

Teadustöö eetilise hindamise korraldamine

- Millised on suurimad probleemid praeguse eetikakomiteede süsteemi juures? Kas ja mil viisil vajab eetikakomiteede struktuur ümberkorraldamist?
 - Kas kõikidel TA asutustel peaks olema oma eetikakomitee? Milline peaks olema institutsionaalse eetikakomitee vastutusala?
 - Kas regionaalsed või riiklikud eetikakomiteed peaksid olema teemapõhised? Kui jah, siis millistel põhimõtetel peaks jaotus toimima?
 - Kuidas suurendada eetikakomiteede töö efektiivsust ning tagada komiteedele jätkusuutlik rahastusmudel?
 - Kuidas tagada teadlastele vajaminev nõustamine lubade taotlemise protsessist ning teaduseetika nõuetest?
- Mil määral tuleks TAKS-is sätestada eetikakomiteede toimimise alused?

Kokkuvõte ja ettepanekud

Edasine ajakava

Teemad	Koosoleku aeg
2. koosolek	14.12.2020 13.00 – 16.30
Töörühma töö jätkumine	II kv 2021

Täna

Hoiame kontakti

hm.ee

@haridusministeerium

@haridusmin